

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. Д-р Анна Найденова Толева,

Директор на Медицински колеж, Тракийски университет, Стара Загора

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
професионално направление 4.3. *Биологически науки*
докторска програма „*Физиология на животните и човека*“

Автор: *Д-р Добринка Калинова Дончева*

Форма на докторантурата: самостоятелна подготовка

Катедра: Физиология и патофизиология

Тема: “**ВЛИЯНИЕ НА СУБХРОНИЧНО ВЪВЕЖДАНИ ЛИГАНДИ НА КАНАБИОИДНИТЕ РЕЦЕПТОРИ ВЪРХУ ОБУЧИТЕЛНИТЕ И ПАМЕТОВИТЕ ПРОЦЕСИ НА ПЛЪХОВЕ С ОЛФАКТОРНА БУЛБЕКТОМИЯ**”

Научен ръководител: *Доц.д-р Маргарита Великова, дм.*

Определена съм за рецензент по решение на първото заседание на НЖ, структурирано със заповед на Р-109-86 от 23.02.2022 на Ректора на МУ-Варна проф. д-р Валентин Игнатов.

Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали на хартиен /електронен носител е в съответствие с Раздел III, Чл.69 от Правилник за развитието на академичния състав в МУ-Варна и включва всички изискуеми документи:

- заявление до Ректора за разкриване на процедура по защита и заповеди за зачисляване и отчисляване с право на защита;
- актуална автобиография с подпис на докторанта;
- списък с публикациите, свързани с темата на дисертационния труд и копия от тях;
- списък с доклади, постери и съобщения на научни форуми, свързани с дисертационния труд;
- декларации за оригиналност, за липса на претенции от съавторите и за достоверност на представените документи;

- други документи, свързани с професионалната квалификация, принадлежност и регистрация в световни бази данни;
- справка за наукометричните показатели; дисертационен труд и автореферат, оформени по изискванията;
- информационни карти за НАЦИД

Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката завършва висшето си медицинско образование през 2017 година в МУ “Проф. д-р Параскев Стоянов” - гр. Варна. По време на следването е проявявала подчертан интерес към физиологията и е работила като демонстратор в катедра „Физиология и патофизиология“. След дипломирането си е била хоноруван асистент към катедрата. След успешно издържан конкурсен изпит през 2018 г. е назначена като асистент в Катедра “Физиология и патофизиология” на същия университет, а от месец юли на същата година е зачислена като редовен докторант в катедрата под ръководството на доц д-р Маргарита Великова.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Ендоканабиноидната система е обект на изследвания на много научни колективи. Този интерес се определя от редица факти. ECS е широко разпространена сигнална система, която контролира функциите на оста гат-брейн. Хомеостатичната роля на чревното възпаление. Участва и в механизмите на хроничния стрес. Тя е един от основните регулатори на синаптичната трансмисия на мозъка. През последните години са установени редица интересни факти, създаващи нова представа за оста постсинаптична секреция с таргет пресиптичната мембрана, което определя ключовата ѝ роля в регулацията на редица функции и поставя въпросите относно участието ѝ в регулацията на мозъчните функции, памет, обучение, когницията и поведенческите реакции и ролята ѝ в патогенезата на редица неинфекциозни епидемични заболявания със социална значимост – депресия, Алцхаймер и др. Независимо от интензивните проучвания на различни нейни компоненти, параметри и механизми на въздействие, все още липсва достатъчно яснота по тези въпроси.

Изясняването на някои противоречия и натрупването на нови данни ще разшири и обогати терапевтичния арсенал и алгоритмите за лечение на някои заболявания като Алцхаймер, депресия и др. Всичко това доказва недвусмислено актуалността на разработваната от дисертантката тематика.

Познаване на проблема

Докторантката прави много задълбочен анализ на най-съществените аспекти на проблема. В началото на своето изложение, тя проследява развитието на представата и концепцията за ЕКС във времето. В детайли са разгледани най-новите данни за експресията, характеристиката и видовете канабиноидни рецептори. Отбелязан е и факта, касаещ новооткрити рецептори, които имат структурно сходство с канабиноидните рецептори, но все още нямат установени лиганди и не са достатъчно проучени. Отделено е достатъчно място за описание и характеристика на лигандите на добре известните рецептори с оглед тяхната роля при проучването на системата. Много задълбочено е разгледано значението на системата в регулацията на емоции, поведение и паметовите процеси. Поставен е акцент върху ролята на ЕКС в патогенезата на две социално значими заболявания с епидемичен характер, а именно депресия и Алцхаймер. Разгледано е значението на подобряването на сигнализацията ѝ в преодоляване на някои негативни последици от дистреса като тревожност или депресия. Много компетентно са описани паметовите механизми, видовете памет и влиянието на ЕКС върху процесите на обучение и паметта. Представени са в резюме и някои противоречия в експерименталните резултати относно влиянието на канабиноидната система върху паметта. Разработването на дисертацията и докладваните резултати са базирани на използването на експериментален модел с плъхове – олфакторна булбектомия, който е мощен инструмент за проучване на депресивните разстройства и болестта на Алцхаймер. Направеното финално изложение в литературния обзор за експерименталния модел илюстрира компетентността на докторантката в тази област

Всичко гореизложено ми дава основание да оценя високо не само задълбочените познания, но и творческия и аналитичен подход на докторанта при изследване на проблема.

Целта и произтичащите от нея задачи са правилно формулирани и съответстват напълно на изводите от литературния обзор за наличието на непълноти и

недостатъчна яснота по отношение на ролята на ЕКС в тези процеси, както значението на времевите интервали при прилагане на лигандите за реализиране на ефектите им.

Методика на изследването

За целите на проучването дисертантката използва експериментален модел, проведен върху 294 бели мъжки плъхове. Въздействията са проведени с лиганди на рецепторите на ЕКС, въвеждани интрацеребровентрикуларно и с RIM, въвеждан интрагастрално. Използвани са различни тестове за изследване на поведенческите реакции, обучението и запаметяването. За обработка на получените резултати и анализ на данните са използвани подходящите статистически методи. Експериментите са много добре планирани и проведени, а получените резултати са с добра информативна стойност и възможност за оценка и анализ.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният ми проект за дисертация за придобиване на научната и образователна степен “Доктор” е написан в обем на 147 страници и съдържа 18 фигури и 2 таблици. Отделните части на дисертацията са много добре балансирани като обем и съотношение и напълно съответстват на изискванията за докторска дисертация. Авторката е използвала 418 литературни източника, отразяващи състоянието на изследванията по проблема предимно през последните две десетилетия. В гореизложените параграфи относно актуалността и методологията на разглеждания проблем, представих моите впечатления за тези две глави. Получените резултати са много добре онагледени чрез подходящи и илюстративни графични изображения. За тази цел са използвани барчета и при илюстрацията на вертикалните и хоризонтални движения – линейно-отсечкова апроксимация. Дискусията на получените резултати е компетентна, задълбочена и критична. Направена е съпоставка между собствените резултати и тези на автори, работили по проблема през последните години.

Въз основа на направения анализ на литературните данни и собствените резултати са формулирани 3 основни извода, всеки от които с по няколко допълнителни. В тези изводи е отразено влиянието на модулацията на активността на канабиноидните рецептори върху обучителните процеси и паметта, значението на пътя на въвеждане

на лиганда и значението на времевия интервал. На базата на анализа и изводите авторката е дефинирала приносите с потвърдителен характер и с оригинален характер. Потвърдителните приноси касаят ефекта на СВ1 антагониста и потвърждение на ролята на канабиноидната система за развитието на депресивни състояния и за процесите на обучение и памет. Оригинален характер носят приносите за разнопосочния ефект на лигандите на канабиноидните рецептори при контролите и ОВХ модела, за антидепресивния ефект след активирането на рецепторите, за положителните резултати след интрагастрално третиране и ролята на времевия интервал. В заключение, съгласна съм с авторката, че задълбоченото проучване, проведено от нея допринася за разширяване на познанията върху ЕКС.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила 3 пълнотекстови публикации във връзка с дисертационния труд. Всичките са на английски език, като 1 е с импакт фактор и 1 е със SJR. В 1 от публикациите тя е първи автор, а в 2 е втори автор. Кандидатката е участвала със съобщения по темата на дисертацията в 5 научни форума, като 2 са международни.

Автореферат.

Авторефератът е представен на 54 страници в съответствие със стандартите и изискванията за този вид научен труд. Той отразява в компресиран и достатъчно информативен вид най-съществените елементи от дисертационния труд.

Лично участие на докторанта

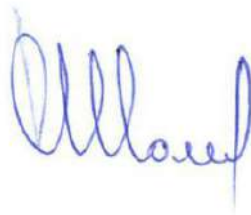
Прегледът на предложените ми материали и водещата позиция на автора в трудовете към дисертационната разработка ми дават основание да дам висока оценка на личното участие на докторанта в планирането и провеждането на експериментите, анализа на резултатите и в тяхното разпространение сред научните среди. Бих искала да отбележа и вещото и компетентно ръководство на научни ръководител, който има съществен принос при провеждане на проучването и финализирането му като дисертационен труд

Дисертационният труд ***съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката*** и отговарят на **всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република

България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ - Варна. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на МУ – Варна.

Дисертационният труд показва, че докторантката д-р Добринка Дончева **притежава** задълбочени теоретични знания, професионални умения и компетентност по научна специалност “Физиология на животните и човека” като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, постигнати резултати и приноси и предлагам и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на д-р Добринка Дончева в докторска програма по “Физиология на животните и човека”.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Anna Toleкова'.

Проф. Д-р Анна Толева